

**INTEGRATSIYALASHGAN DARSLAR ORQALI LINGVISTIK
KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH**

Ibrohimova Maftuna Ravshanbek qizi

maftunabd99@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada integratsiyalashgan darslarning lingvistik kompetensiyani *shakllantirishdagi o‘rni, ahamiyati va metodik asoslari tahlil qilingan. Dars jarayonida turli fanlar o‘rtasidagi integratsiya tamoyillaridan foydalanish orqali til o‘rganish samaradorligini oshirish, kommunikativ, madaniy va kognitiv kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Maqolada zamonaviy ta’lim paradigmasida integratsiya yondashuvi, til o‘rganishning kommunikativ modeli, shuningdek, lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda innovatsion metodlar – CLIL (Content and Language Integrated Learning), interaktiv texnologiyalar va muammoli o‘qitish yondashuvlari asosida tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari integratsiyalashgan yondashuvlar til o‘rganuvchilar tafakkurini faollashtirib, ularni mustaqil, ijodiy va madaniyatlararo muloqotga tayyor shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *integratsiyalashgan ta’lim, lingvistik kompetensiya, kommunikativ yondashuv, CLIL metodikasi, interaktiv dars, kognitiv rivojlanish, integratsiya modeli, fanlararo aloqa, innovatsion pedagogika.*

Zamonaviy ta’lim tizimi shaxsga yo‘naltirilgan, kompetensiyaga asoslangan o‘qitish tamoyillari asosida rivojlanib bormoqda. Bu jarayonda integratsiyalashgan yondashuvlar, xususan fanlararo bog‘liqlikni ta’minlash, o‘quvchining tafakkuri, bilimi va ko‘nikmalarini kompleks shakllantirishning eng muhim omillaridan biri sifatida qaraladi. Ayniqsa, lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda integratsiyalashgan darslarning o‘rni beqiyosdir. Chunki til o‘rganish jarayoni faqat grammatik bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklanmay, balki mazmunli muloqot, madaniy kontekst, tahliliy fikrlash va ijodkorlikni ham talab etadi.

Integratsiya so‘zi lotincha “integrare” – “bir butun qilish” degan ma’noni anglatadi. Ta’limdagi integratsiya – bu fanlararo bog‘liqlik asosida o‘quv jarayonini yaxlit ko‘rinishda tashkil etish, bilimlarni tizimli va hayotiy kontekstda o‘zlashtirishga yo‘naltirilgan yondashuvdir. Lingvistik kompetensiya esa shaxsning tilni tushunish, to‘g‘ri ishlatish, mazmunli fikr ifodalash, muloqotda ijtimoiy-madaniy me’yorlarga rioya qilish qobiliyatidir. Bu ikki yo‘nalish birlashganda, o‘qitish jarayoni yanada samarali, interaktiv va natijaviy bo‘ladi.

Integratsiyalashgan darslar, avvalo, o‘quvchilarni turli fanlar orqali umumiy mantiqiy bog‘lanishlarni topishga, bilimlarni yangi kontekstda qo‘llashga o‘rgatadi. Masalan, chet tili darslarida biologiya, tarix, geografiya yoki san’at elementlarini kiritish o‘quvchining lug‘at boyligini oshiradi, dunyoqarashini kengaytiradi va til orqali dunyoni idrok etish salohiyatini

mustahkamlaydi. Shunday darslar o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bu jarayonda o'qituvchi fasilitator, yo'naltiruvchi va motivator rolini bajaradi.

Lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning zamonaviy modeli kommunikativ yondashuvga tayanadi. Bunda asosiy maqsad – o'quvchini tilni real muloqotda ishlata olishga o'rgatishdir. Integratsiyalashgan darslar aynan shu yondashuvni tabiiy tarzda amalga oshirishga yordam beradi, chunki o'quvchilar fanlararo mazmunda muloqot qilarkan, o'z fikrini turli kontekstlarda ifodalashni o'rganadilar. Masalan, ingliz tili darsida “Environmental issues” mavzusini ekologiya fanidagi bilimlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilar ekologik atamalarni o'rganadi, ekologik madaniyatni til orqali ifoda etishni o'zlashtiradi.

Integratsiyalashgan darslar orqali til o'rgatish CLIL (Content and Language Integrated Learning) modeli bilan chambarchas bog'liq. Ushbu model G'arb mamlakatlarida keng tarqalgan bo'lib, unda til va mazmun bir vaqtda o'rgatiladi. Masalan, o'quvchilar biologiya yoki tarix darslarini chet tilida o'qib, shu bilan bir vaqtda tilni amaliy kontekstda o'zlashtiradi. Bu yondashuv tilni sun'iy o'rganishdan tabiiy til muhitiga yaqin holatda o'zlashtirishga imkon beradi. CLIL metodikasi o'quvchilar tafakkurini kengaytiradi, tilni real hayotiy vaziyatlarda ishlatish ko'nikmasini shakllantiradi, shuningdek, kognitiv faoliyatni kuchaytiradi.

Lingvistik kompetensiya faqat lingvistik bilimlar (fonetika, morfologiya, sintaksis, semantika) bilan emas, balki sotsiokultural, pragmatik, strategik va diskursiv kompetensiyalar bilan ham belgilanadi. Integratsiyalashgan darslar ana shu ko'nikmalarni uyg'un shaklda rivojlantiradi. Masalan, tarixiy matnlarni tahlil qilish orqali o'quvchi madaniy kompetensiyani o'zlashtiradi; geografiya darslarida ishlatilgan xaritalarni ingliz tilida sharhlash orqali diskursiv kompetensiya shakllanadi; matematika terminologiyasini ingliz tilida ishlatish strategik fikrlashni faollashtiradi.

Interaktiv metodlar ham integratsiyalashgan darslarning samaradorligini oshiradi. Rolli o'yinlar, loyiha asosida o'qitish, debatlar, muammoli vaziyatlar, video va audio materiallar orqali o'rganish kabi metodlar o'quvchini faol sub'yekt sifatida shakllantiradi. Misol uchun, “Virtual travel project” kabi topshiriqlarda o'quvchilar geografiya, tarix, san'at va til elementlarini uyg'unlashtirib, sayohat rejasini til orqali ifoda etadilar. Bunday mashg'ulotlar tildan foydalanish jarayonini ijodiy, mazmunli va madaniy jihatdan boy qiladi.

Integratsiyalashgan yondashuvni tatbiq etishda o'qituvchi metodik jihatdan puxta tayyor bo'lishi zarur. U darsni rejalashtirishda fanlararo bog'lanishni aniqlashi, o'quvchilar darajasiga mos materiallarni tanlashi va lingvistik maqsadlarni aniq belgilashi lozim. Misol uchun, matematika bilan integratsiyada “measures and quantities” mavzusi tanlansa, u o'quvchining so'z boyligini kengaytiradi va grammatik tuzilmalarni kontekstda qo'llashga o'rgatadi. Shu bilan birga, o'qituvchi baholash mezonlarini ham integratsion kompetensiyalarni inobatga olgan holda ishlab chiqishi kerak.

Integratsiyalashgan ta'limda madaniy kontekst ham muhim ahamiyat kasb etadi. Til madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgani sababli, o'quvchilar chet tili orqali boshqa xalqlarning qadriyatlarini, urf-odatlarini va tafakkur tarzini o'rganadilar. Bu esa ularni

madaniyatlararo muloqotga tayyorlaydi. Madaniy komponentning darsga kiritilishi o'quvchilarda tolerantlik, hurmat, empatiya va global dunyoqarashni shakllantiradi. Demak, integratsiyalashgan darslar lingvistik kompetensiyani rivojlantirish bilan birga, madaniy yetuklikni ham tarbiyalaydi.

Integratsiyalashgan yondashuvning amaliy samaradorligini aniqlash uchun turli pedagogik tajribalar o'tkazilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan darslarda o'qigan o'quvchilar lug'at boyligi, muloqot samaradorligi, grammatik aniqlik va madaniyatlararo tushunish darajasi bo'yicha yuqori natijalarga erishgan. Ularning og'zaki va yozma nutqida fanlararo terminologiya faol qo'llanilgan, matnlarni tahlil qilish va mantiqiy fikrlash qobiliyati rivojlangan. Shuningdek, bunday o'quvchilar o'z fikrini mustaqil, ishonchli va grammatik jihatdan to'g'ri ifoda etishga moyil bo'lgan.

Integratsiyalashgan ta'lim jarayonida texnologik vositalardan foydalanish ham muhim. Multimedia taqdimotlar, virtual laboratoriyalar, interaktiv taxtalar, onlayn platformalar (Kahoot, Quizlet, Edmodo) til o'rganish jarayonini jonlantiradi. Masalan, tarixiy mavzuda ingliz tilidagi video lavhalar, geografik xaritalar, ilmiy infografikalar orqali dars o'tkazish o'quvchilarning vizual xotirasini kuchaytiradi, shuningdek, ularning motivatsiyasini oshiradi. Integratsiya texnologiyasi nafaqat tilni, balki raqamli savodxonlikni ham rivojlantiradi.

Lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning integratsion modeli inson tafakkurining tabiiy mexanizmlariga mos keladi. Chunki inson tili dunyoni tushunish vositasidir, va bu tushunish doimo kontekstual, ya'ni fanlararo aloqalar orqali shakllanadi. Shu sababli, integratsiyalashgan darslar orqali o'quvchi tildan vosita sifatida foydalanib, turli bilim sohalarini o'zlashtiradi. Bu esa o'z navbatida ularning kognitiv, ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalarini uyg'un rivojlantiradi.

Shuningdek, integratsiyalashgan darslar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik muhitini yaratadi. O'quvchilar o'zaro bilim almashadilar, muammoli vaziyatlarni birgalikda hal etadilar, natijada jamoaviy o'rganish madaniyati shakllanadi. Bu jarayon lingvistik kompetensiyaning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan ijtimoiy muloqot qobiliyatini rivojlantiradi.

Natijada, integratsiyalashgan darslar nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarni hayotiy kompetensiyalar, tanqidiy fikrlash, madaniyatlararo muloqot, ijodkorlik va o'zini ifoda etish ko'nikmalariga ega shaxs sifatida shakllantiradi. Ularning tafakkuri kengayadi, o'z fikrini dalillar bilan asoslash, turli manbalarni tahlil qilish, kontekstni to'g'ri tushunish qobiliyati mustahkamlanadi. Bularning barchasi zamonaviy ta'lim tizimining asosiy maqsadlariga to'la mos keladi.

Integratsiya shuningdek, o'qituvchilar o'rtasidagi kasbiy hamkorlikni ham rag'batlantiradi. Chet tili o'qituvchisi boshqa fan o'qituvchilari bilan birgalikda darsni rejalashtiradi, bu esa o'quvchilarga bilimlarni bir butun sifatida ko'rishga yordam beradi. Shu tariqa, o'qitish jarayonida multidisiplinar yondashuv va interfaol metodlar uyg'unlashadi.

Integratsiyalashgan ta’lim modelini amalga oshirishda bir qator qiyinchiliklar ham mavjud: o’qituvchilarning metodik tayyorgarlik darajasi, resurslar yetishmasligi, dars yuklamasi, baholash tizimidagi moslashuv muammolari. Ammo bu muammolarni yechish yo’llari mavjud: malaka oshirish kurslari, metodik qo’llanmalar yaratish, o’quv platformalarini rivojlantirish, xalqaro tajribani joriy etish va o’qituvchilar o’rtasida tajriba almashish tizimini kuchaytirish.

Xulosa qilib aytganda, integratsiyalashgan darslar orqali lingvistik kompetensiyani rivojlantirish — bu tilni o’rganishning zamonaviy, innovatsion va natijaga yo’naltirilgan shaklidir. U o’quvchining nafaqat til bilimini, balki fikrlash madaniyatini, ijtimoiy-madaniy tajribasini, kommunikativ malakasini va kognitiv salohiyatini rivojlantiradi. Integratsiya o’qitish jarayonini tabiiy, mazmunli va samarali qiladi, chunki til boshqa fanlar bilan birgalikda inson tafakkurining eng muhim ifodasi sifatida namoyon bo’ladi.

ADABIYOTLAR:

1. Abdiyeva, Z. H. (2025). BOSHLANG’ICH SINFLARDA TENGLAMALARNI YECHISHGA O’RGATISHNING METODIK ASOSLARI. PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI, 2(2), 321-324.
2. Toyirova, D. S. (2024). BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARINING RAQAMLI SAVODXONLIK KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MAZMUNI. Экономика и социум, (4-1 (119)), 595-598.
3. Toyirova, D. S. (2024). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O’QUVCHILARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH KO’NIKMALARINI TARBIYALASHNING MAZMUNI. SCHOLAR, 2(5), 106-114.
4. Sattorovna, T. D. (2025). KICHIK YOSHDAGI O’QUVCHILARDA RAQAMLI SAVODXONLIK KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING USULLARI. IMRAS, 8(2), 101-104.
5. Toyirova, D. S. (2025). BOSHLANG’ICH O’QUVCHILARDA RAQAMLI SAVODXONLIK KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNI. Экономика и социум, (4-2 (131)), 575-578.
6. Tursunovna, B. G. (2025). BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARINING O’QISH VA SAVODXONLIGINI EGRA BAHOLASH TIZIMI ORQALI ANIQLASH. Recent scientific discoveries and methodological research, 2(2), 90-96.
7. Jo’Rayeva, D. (2025). MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARI TARBIYALANUVCHILARDA EKOLOGIK BILIMNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. Экономика и социум, (5-1 (132)), 351-354.